

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 30. sz.
II. emelet, 18. ajtó,hová az előfizetési pénzek,
kéziratok és fűlszólamlások
küldendők.Bérmentetlen levelek el nem
fogadtatnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI UJSÁG.

ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSADALMI és KÖZMÜVELŐDÉSI

HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre 6 frt
Fél évre 3 „
Negyedévre 1 „ 60 kr.
Egyes szám 12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasábos petitsor 10 kr
Többszörös hirdetésnél 7 „
Nyilttér sorja 20 „
Bélyegdíj 30 „
minden beigtatás után.Felelős szerkesztő: **Zsengeri Samu.**

Megjelenik minden szombaton.

Társzerkesztő: **Grosz Viktor.**

TARTALOM: A zsidó kérdéshez. Benedictustól — Oroszországi zsidó-
üldözések. — A zsidó a magyar közmondásban. N. E-től. — Tárcza:
— A trienti zsidó. Grosz Viktoirtól. — Néhány észrevétel „A palaes-
tinai zsidó kőkoporkokról“ című cikkre. Dr. Perls Á-tól. — Irodal-
lom: Az életpálya választása. Lederer Á-fől. — Levelezések. —
Különfélék. —

A zsidó kérdéshez?

Egyike ez azon vitális nemzetközjogi kér-
déseknek, melyeknek mielőbbi megoldását a tár-
sadalom s az európai államok érdeksolidaritása egya-
ránt kívánja.

Nemzetközjoginak mondtuk e kérdést s
valóban az! (E tekintetben még az antisemitismus
hivei is megegyeznek velünk) —

Kétséget sem szenvedhet ugyanis, hogy a zsidó
kérdés, mely időközönként felváltva egyik-másik eu-
rópai államban felmerül, annyiszor-amennyiszor ezek
közérdekei körét is érinti.

Mert mindegyik állam magában foglalja a zsidó-
ságnak egy részét, melyet tényleg államkötelékébe
felvett s melynek összes érdekei megvéde- és megol-
talmazása tekintetében minden jogtalan külmegettá-
adás ellen kötelezettséget vállalt — ép úgy, mint kö-
telezettséget vállalt a többi honpolgárok érdekeinek
megóvása tekintetében is. Ez oly tény, melynek taga-
dása annyi volna, mint rútnegatívója, az általános
emberjognak, mint megszenteltelenítése a
kultus-szabadság egyetemes, magasztos eszméjének,
melynek épen alapján a zsidóknak a többi honpolgárok-
kal való paritása az európai civilizált államok nagyobb
részében kimondva lőn. — Ha már most tekintetbe
vesszük azon körülményt is, hogy a zsidók egyen-
jogositása — emancipatiója — sanctióját nemcsak
alaptörvényekben, hanem — a berlini szerződés ta-
nusága szerint — részben már nemzetközi szerző-
désben is nyerte, akkor kétséget sem szenvedhet
többé, hogy a zsidó kérdés határozottan nemzet-
közjogi jellegű, mely szerint ilyen természet-
esen csakis nemzetközjogilag megoldható és
megoldandó helyesen — ép úgy, mint annak idején
pld. a kath. és prot. hitvallások paritása a weszt-
phaliai — s a törökországi keresztyének helyzete a
párizsi (1856. márcz 30. 9. cikk) — utóbb pedig
a már említett berlini szerződés által szabályoz-
tatott.

Ez az, a mit e helyütt hangsúlyoztatni kíván-
tunk mint oly igazságot, melynek felfogásához mind-

közelebb jár az emberiség s melynek megvalósítását
népek és kormányok a békés haladás és egyetemes
biztonság érdekében legszentebb közös kötelessé-
güknek kell, hogy tekintsék; mert mindaddig, mig
ezen kötelesség érzete vérévé nem válik a végre-
hajtó hatalmaknak; mindaddig, mig a kultus-sza-
badság elve — mit a híres lipcsei bölcsészetta-
nár „cours de droit naturel ou de philosophie du
droit“ című munkájában már rég hangoztatott —
a zsidó hitvallásra is épügy, mint a ke-
resztyén hitvallásokra vonatkozólag,
melyek — mit az antisemiták hiába tagadiak —
mindannyian egyaránt a vallás és er-
kölc alapelvein alapszanak, nemzetközi
szerződés által szentesítve nem lesz, — mind-
addig az emberiség legfőbb eszméje: az örök
béke is valósíthatatlan utopia, üres phrasis fog ma-
radni.

Elég sajnós, hogy az európai hatalmak ezen
igazságot szem elől tévesztik s mellőznek mindent,
mi annak megvalósulását elősegíteni képes volna
elmulasztván mindent, mi ama európaszerte mind-
inkább elharapodzó bajnak — a zsidó üldözésnek.
— mely a fenti igazságnak legelkeseredettebb ellene
— megszüntetésére, orvoslására szükségesnek mutat-
kozik.

S a kormányok ezen indolenciájában rejlik tu-
lajdonképeni oka annak, hogy ama világszerte tul-
feszegetett kérdés eddigelé még meg nincs oldva,
mi elég világosan az antisemitismusban nyilvánul. E
kérdés közel másfél évezred óta lapdája vala a köz-
figyelmet bizonyos könnyen kitalálható okoknál fogva
magukról elvonatni óhajtó kormányoknak s ama bi-
zonyos köröknek, melyek azzal a népeket hátba ütöt-
ték mindaddig, mig ezek felbőszülten a labdát
vak szenvedélylyel szétszaggaták, mialatt ők időt és
erőt gyűjtöttek a hiszékeny népeket újabb ámitások-
kal féken tarthatni.

Az európai kormányok a közel mult időben nem-
csak hogy nem tiltakoztak a Németországban fennen
hirdetett antisemitismus nyilt lázadásra a szító dog-
mái s Oroszország kormányának a zsidó üldözésekkel
szemben tanusított indolenciája ellen; de még a
szükséges óvóeszközöket, (minők pl. a határvonalók
Grenzecordon) sem léptették életbe, melyekkel az
említett államokban támadt rendellenes események-
nek, lázadásoknak és forradalmi zavargásoknak sa-

ját államaik területére való átszivárgását megakadályozhatták volna. A helyett hogy mind ezekkel szemben beavatkozási jogukat érvényesítették volna, mire a dolgok természetes rendje szerint jogositva sőt kötelezve voltak, — a helyett mondjuk tétlen közönnyel fogadták, a minden oldalról érkezett hajmeresztő híreket, melyek mindannyian száz meg száz zsidó család meggyilkoltatásáról, tönkretételéről tanuskodtak.

S ugyancsak hasonló tétlenséggel, hasonló indolenciával nézik az antisemitismus terjeszkedését saját államaik területén jelenleg is, a hol az mind nagyobb intensitással fellép, a zsidó lakosok létbiztonságát veszélyezteti s existenciájukat máris kérdésessé tette — aláásta.

Ez áll különösen Osztrák-Magyarországról, mely utóbbiban az antisemitismus mérges viperája már annyira merte felemelni fejét, hogy a zsidó üldözésekre való felbujtogatások napirenden vannak; előbbiben pedig oly rémhírek keringnek, melyek biztos következtetést engednek a legközelebbi időben kitörendő zsidóheczekre, melyeknek szinteréül — mint mondják — maga Bécs városa szemeltetett ki, s melynek hallatára a közelgő veszélynek legalább praeventiv eszközök- és intézkedések általi megelőzése, illetve elhárítása céljából a rendőri hatalom organumai sem itt, sem ott még a fülüket sem mozgatják.

Ismét elővették tehát nálunk is a régi lapdát s — úgy látszik — hevesebben foly már a szenvedélyes, de egyaránt veszedelmes játék, mint bármikor ezelőtt! —

De bizony ócska, nagyon is ócska ma már e labda! s kötve hisszük, hogy bármiként szeretik is pengetni ama bizonyos körök a zsidó kérdést, — hogy sikerülne ezzel a népet ismét ámíthatni; sőt könnyen megeshetik, hogy a labda ezuttal megváltoztatván irányát, egyszerre s könnyörületlenül arcul csapja a merész játékot üző képmutatókat.

Kopott már e labda, nem alkalmas többé ily vakmerő és embertelen játéokra, melynek utóhatását mindenkor legjobban csak maga a nép érezte.

A zsidó kérdés megszűnt játékszer lenni. A zsidó kérdés közérdekű, — nemzetközjogi kérdés; kérdése az összes államoknak, nemzeteknek; kérdése az emberiségnek — az egész világnak!

Jogosan kívánhatjuk tehát annak nemzetközjogi megoldását s azzal együtt a zsidók helyzetének, személyes vagyoni létbiztonságának végleges s a többi honpolgárokkal való paritásának megdöntetlen szabályozását, annál is inkább, mivel tartani lehet attól, hogy lesznek, mint vannak is egyesek, kik még a szentesített alaptörvények megváltoztatását is követelni elég merészek lesznek. *)

*) Istóczy ép e napokban nyújtotta be a vasvári kerület kath. lelkészei kérvényét a képviselőháznak, melyben a zsidók és keresztyének közti házasságra vonatkozó törvényjavaslat visszautasítása, valamint az 1867. XVII. tcz.-nek, a zsidók emancipációjára vonatkozó részének hatályon kívül helyezése követeltik. Szerk.

Ezt tartásuk szem előtt az európai államok kormányai, de főleg a zsidóság összes tagjai is, melyek különösen sürgős feladatuknak tekintsék rögtön élni a minden honpolgárnak alaptörvényileg biztosított jogokkal, a szabad discussio a sajtószasabadság s a kérvényezés és panaszlás jogával s melyek érvényesítése szükségképen maga után vonandja a zsidó kérdésnek mielőbbi megoldására irányuló érdeklődését, sőt akaratát is az illető államkormányoknak, mely utóbbiaknak figyelmébe ajánlhatjuk Montesquieu-nek azon napjainkban a teljesedéshez már oly közel álló jövendölését: „Európa hadakozók által vész el!“ S képzelhető-e durvább, vérengzőbb hadakozó az antisemitánál? A varsói események adhatják erre a választ!

Valóban teljesedni látszik a nagy bölcs jövendölése: „Európa hadakozók által vész el!“

Vész teljes fellegek tornyosulnak Európa borult egén. Államai felett a kitörő félben levő epochalis események bőszergetege damokleszi kardként lebeg. Népei nagy irtó háborura készülnek, mely romba döntéssel fenyegeti a „haladás“ századának nagy vívmányait!

Előhírnökeiként e valóságos „bellum omnium contra omnes“-nek szerepelnek ama szocialistikus-kommunistikus és nihilistikus mozgalmak, melyeknek színtere ép a leghatalmasabb európai államok területe s melyek máris szülőanyává lettek megannyi anarchikus zavargásoknak, zsidó heczeknek és — király gyilkosságoknak!

Csatazaj, ágyumoraj, Európa népeinek jajkiáltásai valának azon üdvözlések, melyek között megpillantá a 19-ik század a nap világát; s ugyancsak csatazaj, ágyumoraj, Európai népeinek jajveszéklése a harangszó, mely megkondul, a midőn sirba száll.

„Szabadság és egyenlőség!“ Ezek valának homlokára írva a „haladás“ századnak s e jelszavát tényleg győzelemre is emelé (hazánknak is nagy része van benne!) de — fájdalom! — csak rövid időre!

„... Földindulás jött, mely lerombolá,
Meginatá alapján őt e vész,
A magasból a mélybe dőlt alá,
S alant a völgyben elnyelé a posvány.

Az ingóványok undók férgei
Boritották el ronda testeikkel.“

Aggkorát éli már a 19-ik század s „Alter schützt vor Thorheit nicht“ nem csoda, hogy a vén bolond tönkre teszi azt, mit fiatal korában teremtett.

Háboru vala bölcsője — vajjon háboru lesz-e sirja is?! — — —

Benedictus

Az oroszországi zsidóüldözések.

A „Times“ harmadfél hasábos cikkét közöl Oroszország déli és keleti részeiben véghezvitt borzasztó zsidóüldözésekről. E közlemények csak elejét képezik ama jelenetek felsorolásának, miket a többnyire tehetetlen hatósági közegek szemelättára a zsidókkal szemben véghez vittek, s a melyek a levelezők szavai szerint oly gyalázatosak, hogy a kommun vésznapjait, a barbár középkor harczeit, vagy a sokat emlegetett bolgár rémdolgok jeleneteit is árnyékba borítják.

Az említett lajstrom a múlt évi ápril hótól deczemberig lefolyt jeleneteket vázolja s példákat sorol föl amaz erőszakoskodások, mozgalmak, gyilkosságok, gyújtogatások, rablások és pusztításokról, melyeket ez idő alatt több mint 160 város és faluban, melyek közül 45 déli Oroszországban van — véghezvittek; csak e helyeken 23 egyént, részben nőket, részben férfiakat meggyilkoltak és nem kevesebb mint 225 zsidónőt erőszakkal megbecstelenítettek, mely utóbbiak közül 17 meghalt. És még mindig nincs vége a borzalmas jeleneteknek, s nem is lesz addig, írja a levelező, a míg az orosz kormány a civilizáció és humanitásból folyólag kötelességét nem teljesíti és komolyan közbe nem lép. Végre eljött már ideje annak — írja továbbá a levelező — hogy az angol közönséget megismertessék az oroszországi zsidók ellen elkövetett ama rémes üldözések kiterjedésével, természetével, melyeket az elmúlt évben elkövettek és a melyek e szerencsétleneket még folyvást fenyegetik.

A varsói rémjelenetek csak nagyon halvány képét nyújthatják azoknak a borzadalmaknak, amik Oroszország déli és keleti részében lefolytak, s amikről csak e tartományok lakosa birhatnak fogalommal. — Férfiakat kegyetlenül legyilkoltak, gyöngé csecsemőket szívtelenül agyonütötték, vagy pedig élve megsütötték; férjes asszonyokat gyalázatos módon megbecstelenítettek, s az áldozatok többnyire meghaltak. Védtelen fiatal leányokat, az ártalmatlanná tett s össze-vissza kinzott rokonok szeme láttára becstelenítették meg. Ez ocsmányságok mellett az anyagi veszteség és a tulajdon elpusztítására nézve lényegtelen az, hogy a zsidók által lakott városrészeket lerombolták, az Oroszország keleti részében levő városok zsidó negyedeit tervszerűleg összelövéldözték-e, vagy hogy erőszakos rablások következtében ezer még ezer zsidó család elvesztette összes vagyonát s egyuttal hajlék nélkül maradtak.

A rémjelenetek sora múlt évi ápril hó 27-én kezdődtek Elisabethgradban, s azok Moszkvából érkezett panszláv emtsszariusok idézték elő, a kik hamisan egy császári ukázra hivatkoztak, s valamennyi ezután következő mozgalmat is ezek vezették. — Két mozgalmas nap alatt 500 lakóházat, 100 boltot és raktárt pusztítottak el nem kimélve a zsinagógát sem, s egész utcákat leromboltak. A zsidó Folvevenczkyt meggyilkolták, s egy öreg Szelikov nevű zsidót, ki a lányát meg akarta oltalmazni a azt megbecsteleníteni szándékozó katonák elől, a ház tetejéről ledobták. Nem kevesebb mint 30 zsidónőn követtek el erőszakot, míg két leány, hogy e sorsot kikerülje, kiugrott az emeletes ház ablakából, s két millió rubelt érő tulajdont részint elloptak, részint elraboltak.

Egy hét elmúltával egész sora kezdődött az újabb zavargásoknak. Máj. 7-én Smjelóban Czergasszi mellett 13 egyént meggyilkoltak, 20 egyént megsebesítettek, s mintegy 600-an hajlék nélkül maradtak. Május 8-dikán vasárnap Kiev, az öreg főváros, melynek 140,000 főnyi lakossága közül 20,000 zsidó, az előbb vázoltakhoz hasonló borzalmas jelenetek színhelyévé vált. Több házat felgyújtottak, számos zsidót legyilkoltak, 25 asszonyon és leányon erőszakot követtek el, a kik közül öten meghaltak, mint ezt a későbbi vizsgálatok kiderítették, — s nem kevesebb, mint 2000 egyén hajlék nélkül maradt, míg 150 egyént, a kik életüket és vagyonukat védelmezni akarták, elfogtak és börtönbe hurczoltak. A zsidók egy küldöttsége kérvényt nyújtott be a kormányzóhoz oltalomért, ez durván visszautasította a kérvényt azzal a megjegyzéssel, hogy e csomó zsidó kedvéért nem inkomodálhatja katonáit.

Hasonló jelenetek folytak le a következő napon Brovariban, Kiev mellett, Prezovkában, Cherzon vidékén, hol 12 zsidónő halt meg az erőszakoskodások következtében, s egy zsidó fiut halálra köveztek. Május 10-én Kievben, Konotopban és Vailkovban, hol nyolcz egyén halt meg. Cherzon környékén,

Tamidában, Ekaterinoszlav, Poltava, Kiev, Czernigov és Podoliában egyre tovább terjedt a rettenetes mozgalom s egész déli Oroszország egyszerre színhelyévé vált egyes zsidók és zsidó szövetkezetek elleni üldözéseknek és Alexandrovszkban a Dnieper partjai mellett május 13-án a városban lakó 400 zsidó család közül 300 hajlék nélkül maradt, s mintegy 40,000 rubelre menő vagyont vesztettek el. Ismét tovább vonultak a bujtogatók az Ekaterinoszlav környékén levő zsidó mezőgazdasági gyarmatokra, hol a központokon, minők: Gulagról, Arjehov és Mariampol a zsidó tanyákat és majorsági épületeket rebolták, egyuttal minden gazdasági eszközt, 500 drb. szarvasmarhát és 10,000 drb. juhot elraboltak. Iregoriskben egy Ruffmann nevű zsidó korcsmárost a saját tulajdonát képező hordók közül egyikbe erőszakoltak, s azután a Dnieperbe dobták. Az Odesszában történt zsidóellenes zendülés alkalmából három millió rubelre menő kárt jelentettek be, ezenkívül több halál és becstelenítésről is tettek jelentést.

Junius hóban tovább terjedt a zsidó-üldözés Astrakán felé egészen Tomskig Sziberiában, és még nem mult el junius kó, már 15 nagy városban történtek hasonló gyalázatos üzemek. Ez időtől fogva nem mult el egyetlen hét sem, a nélkül, hogy a többször említett módon zavargások elő ne fordultak volna. Junius hó 3-án Minskben 6000 zsidó vagyonát pusztították el, ugyanazon napon Koreczben 5000 egyént gyújtogatás által üztek el házaikból és udvaraikból, 30 egyént pedig legyilkoltak. Penjaszlavban 176 házat — többet ezek közül tűz által — leromboltak és junius 21-én Boristolban olyan jeleneteket hoztak színre, a melyek borzalom dolgában túlhaladják a kommune iszonyait. Augusztus hó valamennyi hetében hasonló dolgok történtek Njecriu Lubny, Borzny és Itchnyben. Jagarogban 213 házat romboltak le és szeptember hó végeig 41 város és község hamuvá égett. Október 3-án, mint a zsidók engesztelődési napján, Balvierzszkiben a smoalki kormányzósági kerületben lerombolták a zsinagógát és elpusztították a zsidónegyedet, mialatt egy embert megöltek és 20 egyént megsebesítettek. November 15-én Czernovban rabolta ki a zsidók házaikat egy 100 főből álló paraszt csoport. November 18. és 27-én történtek a Sara Bernhardt féle zavargások Kievben és Odesszában, melyeket a karácsonyi varsói ijedelem követett ama rémjelenetekkel, rablás és pusztításokkal, mikről azóta igen sokat irtak. A távirdai hivatalok vonatkozása, valamint ama körülmény, hogy a levelezőktől megtagadtak a hatóságok mindennemű felvilágosítást a zavargásokról, okozták azt, hogy a 9 hónapon keresztül folyvást tartott borzalmas történetek nem juthattak el a művelt Európába, s az európai sajtóban sem nyerhettek tért a nyilvánosságra.

A zsidó a magyar közmondásban.

A nemzet szelleme közmondásaiban nyilatkozik, mondja Bacon. A közmondás leghivebben tükrözteti viszsza a nép nézeteit, szokásait, érzéseit és gondolatait. A nép jellemének mintegy külső kifejezése, arcmása. Csak az fordul meg gyakran a nép ajkán, csak az válhatik egy egész nemzet közös birtokává, a mi benső világában lakik és lelkével összeforrt. A közmondásban rejlik a nép bölcsesége és bölcsészete. Ha meg akarunk ismerkedni egy nép gondolkodási módjával, ha meg akarjuk tudni, hogy miképen ércz és itél, nem csupán irodalmát, hanem első sorban közmondásait fogjuk vizsgálni.

A közmondások birodalma igen terjedelmes, mindenre kiterjed, még a zsidóra is. Ama gazdag gyűjteményekben, melyek mint a nép szellemi életének és jellemének képtárni, annak közmondásait bemutatják, a zsidóval is találkozunk. Jellinek Adolf, kinek éber szeme mindenre figyelmez, a ki a „zsidó törzs“ minden cseme-

tjét és levelét megtekintette szeltében, hosszában, e kép-tárakba is elvezet bennünket. Neki megjelent a közmondás Múzsája s ő hiven elmondja mindazt, a mit meg-sugott neki. Azt mondanám, hogy Jellinek „Der jüdische Stamm in nichtjüdischen Sprichwörtern“ (Wien 1881—82 két füzet) című legújabb munkájában*) a zsidók törté-nét egy új szempontból írta meg. Sorba veszi az európai kultur népek közmondásait és ezen tekintetből vizsgálja. Rátér a magyarra is és ez érdekel bennünket ez alka-lommal legközelebről. (L. II. 47—74).

Jellinek a magyar nép barátjának vallja magát és az elismerés nyelvén szól a magyar életről és jellemről. Nagyra becsüli és igazságosan méltatja szellemi törekvé-seit és tehetségeit.

A magyar élénk természeténél fogva született szónok. A magyar nép oly férfakkal dicsekedhetik, a kik méltán mérközhetnek az ó- és ujkor előrendü szónokaival. Kossuth Lajosban cziczerói szóbőség, O'Connel férfiere-jével és Lamartine költői kellemével egyesül. Tisza Kál-mán a védelemben mesteri dialektika, a támadásban satyrikus csipősség által, Sennyey báró, a nagy állam-férfit pedig az érvek világos, átlátszó és nyugodt cso-portositása, a tárgyalás méltósága és előkelősége által tűnik ki, Kossuth a tengerhez, Tisza a folyóhoz, Sennyey pedig a tóhoz hasonlít azon hatás tekintetében, a melyet beszédek az olvasóra gyakorolnak, azon érzéseket és gondolatokat illetőleg, a melyeket benne keltenek. Va-lamint a Midrás szerint a héber nyelv, úgy szerinte a magyar is kiválóan alkalmas a szónoklatra. Különben Frankl L. A. azt beszéli, hogy a híres Mezzofanti bibor-nok is így nyilatkozott. A magyar nép, úgy mond, jó indulatu, vendégszerető, nagylelkű, lovagias, élénk, tüzes, lelkesedő, dicsőség iránt fogékony, az ártalmatlan élc barátja, nedélyes, pénzével és nemes indulatával nem fu-karkodó, nem német, a ki tulzott nemzeti buzgalmának tövises mezével mindent megsebesít és mindenkitől gyü-löltetik, nem német metaphysikus, a ki csupa elmélkedés-ből a létnek legmagasabb problémáit és az emberség legegyszerűbb parancsolatait elfelejti és megsérti. A ma-gyar közmondás ennél fogva nem lehet durva, aljas vagy rosszakaró, hanem lovagias, tréfás, kedélyes, csinos. Ez rövid foglalatja Jellinek szavainak, a melyekért köszönet-tel tartozunk neki. Fő, de nem egyetlen forrása Erdélyi ismeretes gyűjteménye, egyéb közleményeket is tárgyal, a sort még alkalmilag kiegészítjük.

„Zsidó van a házban;“ ezt akkor használják, ha a gyermek a szobában fején felejt kalapját. Nem úgy Né-metországban, ott csak akkor emlegetik a zsidót, ha a gyermeket ijeszteni akarják. E közmondás különben már nem bir jelentőséggel, a magyar zsidó úgy pödri bajuszát, mint Árpád sarjának bármelyike. „Se kinn, se benn mint a zsidó a lóban“ félszeg, bizonytalan, ingadozó ma-gaviseletet jelent. Ma szintén érvénytelen, a zsidó épen úgy megüli a lovat, mint akármely huszár. „Zsidó ve-cserye.“ Mig a zsidók ghettoiban laktak, az egyházi kalapácsal szokott volt körüljárni a szűk utcákban és egy-egy ütessel, — a kapun vagy ablakon lemplomba híni a hiveket. A templomban nagy volt a lárma és ke-vés a rend, a német azért gunyolta „Judenschul“-nak a magyar csak „zsidó vecseryéről“ szólt.

„Fél mint nagypénteken a zsidó“, „fél mint zsidó a keresztől“. Nagy péntek szomorú szerepet játszik a zsidók történetében. A középkorban nem arra szolgált, hogy önmegtágadást is áldozatkésztséget ébresztszen a hi-vők szívében, hanem szenvedélyt és gyűlöletet keltett. A papok maguk (Franciaországban) uszították fel a pir-népet s mikor már fel volt uszítva és a zsidók életét fenyegette, szép szóval akarták lecsillapítani. A kereszt mindig aggodalmat keltett a zsidókban, ha fészületnél

találkoztak kereszténnyel, futásban kerestek menekvést, hogy a tömeg dühének ne essenek áldozatnl.

Sokszor a hallgatás is bizonyít. A szláv és germán népek sok közmondásban a kikeresztelkedett zsidók hi-tét gyanusítják. Ilyenféle magyar közmondással nem ta-lálkozunk. „Zsidónak zsidó a fajzata“, „a zsidó csak zsidó marad, ha Bécsbe is megy“ csak a zsidó népjellem áll-hatatosságát jelzi. A magyar közmondás nem szól kike-resztelkedett zsidókról, Dante infernojában meg zsidó uzsorásokat nem találunk.

„Zsidónak is szent asszony Mária“ annyit tesz mint a zsidó is szereti a pénzt. Nem érdem, de nem is gyaláz-at és egyáltalában nem különbözteti meg a zsidót a más felekezetitől. A magyar közmondásban nem rejlik azonban annyi gyűlölet és megvetés, mint a német és oroszban. Ezek azt mondják, a zsidónak legkedvesebb színe a sárga.

„Zsidó asszonyon mindig fityeg valami.“ Szemére lobbantja a zsidó nőknek, hogy a piperét szeretik. Már Ézajás is panaszkodik Jeruzsálem leányainak fényüzésé-ről, a Misná felsorolja azon ékszereket, a melyeket szom-baton viselni szabad, Alami Salamon a középkori spa-nyol zsidókról azt beszéli, hogy leányaik úgy viselkednek, mintha csak fejedelmi vérből származnának. A közmon-dás tehát igazat mond. *)

„Alkuszik mint a zsidó a gyapjura.“ A zsidó a ke-reskedelem képviselője. A közmondás épen a gyapjut említi, mert a paraszt azt szokta a zsidónak eladni.

„Ravasz mint a görög zsidó.“ Még a török időből való. A zsidó nép nagy alkalmazkodási képességgel bir, környeretének erényeit és hibáit gyorsan eltanulja, kön-nyen bele éli magát a viszonyokba és felveszi azon nép sajátosságait, a melynek keblében él. A magyar közmon-dás ezért megkülönbözteti a görögöt a magyar és más egyéb zsidóktól és nem kárhoztatja az egyiket a másik-nak gyengéi és fogyatkozásai miatt.

Igy itél a magyar közmondás, tehát a magyar nép a zsidóról. A magyar zsidók története tehát nem lehet oly szomorú mint a német, spanyol, francia zsidóké, noha itt is sok gyászos, fekete lapra akadunk.

N. E.

TÁRCZA.

A trienti zsidó.

Grosz Victortól.

(Folyt.)

Fanatizált asszonyok és szerzetesek futkostak az ut-cákon iszonyu átkokat szórva a zsidókra. A köznép rá-rohant a zsidók házaira, elrabolta nehezen szerzett kin-cseiket; ütötték, verték őket, ruháikat szétrongyolva hurczolták, összezuzott tagokkal, csaknem élettelenül a püspök elé és így adták át az egyházi törvényszéknek.

Hogy ezen törvényes eljárásnak mily eredménye volt, nem nehéz kitalálni. Az inquisitio, kinzó szereivel rábizonyította a zsidóságra, hogy a vádolt tettet elkö-vette, miért is a következő büntetést szabták rájuk: őt aggastyánt kivégeztek a kintpadon, 2 izmos embert kit egyenesen a gyermek gyilkolással vádoltak, izzó vassal kintoztak halálra, hullájukat pedig a máglyára vetették, huszonegy embert és asszonyt akasztófára kegyelmeztek, míg a többi zsidót a városból száműzték.

Mi történt Simonino tetemével? — Bebalzsamozta-tott és ő szentsége IV. Sixtus római pápa által szentté lett avatva. Szt. Simonino nem is az utolsó helyet fog-lalja el a szentek között, és Trient városának jutott a szerencse ezen szent hullát falai közt őrizhetni.

*) Ráállik az mai napság minden paraszt leányra, ha nem is zsidó. Szerk.

*) E munkának magyar fordítására ép most hirtet előfizetést Schön Bernát, győri izr. tanító. Szerk.

Kevéssel ezen zsidóüldözés után, a jóra való trienti polgárok alapos okot találtak az ítélet bölcsességét kétségbevonni, különösen mi az ítélet utolsó pontját illeti.

Mióta a zsidókat Trientből kitiltották, alig volt a becsületes keresztyénnek valami keresete, a kereskedelem és közlekedés tökéletesen pangott, miből több kellemtelenség is származott, mi oly türehetlenné vált már, hogy a trientiek jónak látták, a zsidókat némi engedményekben részesíteni.

Az elégtelenség napról-napra fokozódott, végre a magas előljáróság elhatározta, a zsidóknak megengedni, hogy bizonyos napokon a városba jöhetnek üzleteiket és kereskedelmüket folytatni, de csak három óráig tartzkodhatnak itt; a legszigorubb büntetésnek volt alávetve az, kit a megengedett időn túl a városban értek.

Igy volt ez még 1563-ban is; most már szives olvasóim tudhatják, hogy miért ütötte föl sátrát becsületes Salamonunk a közeli sziklabarlangban szőlke fürtű Benjamin fiával és miért jelent meg a kútnál a vig ifjú sereg között. Persze Salamon, valamint hitsorsosai soha sem mulaszták el, a meghatározott napon a közeli városba sietni és a rövid három órát oly jól fölhasználni, a mint csak lehetett.

E kegyelem-napok egyike volt 1563. decz. 4., mely nap nemcsak szegény Salamonunk — hanem a római kath. egyházra nézve is — igen fontos és jelentékeny.

A jó császár V. Károly minden hatalmával — és tehetségével oda iparkodott, hogy a viszálykodó hitfelekezeteket ismét kibékítse és ha lehet, azon nagy szakadást, mit a hatalmas Luther az egyház elavult köpönyegén okozott, újból összeilleszse, a hitehagyottakat pedig annak bő ránczai alá egybegyűjtse. E célból mindent megkísértett: a békés rábeszélést és a kardot, — hitszónoklatokat és birodalmi gyűléseket, könyörgést és fenyegetést, de mind ez nem vezetett a kívánt célhoz, valamint azon kísérlete, midőn kimerülve a hosszú uralkodástól szent. Just kolostorába visszavonulva azon igyekezett, hogy számos órái egyenlően járjanak.

Még csak egy és utolsó eszközt akart megkísérteni, ugyanis egy egyházi zsinatot egybehívni. Már régóta óhajtott a kereszténység, egy a főben és tagokban reformáló és a pápától független zsinat összehívását. De a pápák ezen általános kívánalmakra nem hallgattak, mert reájuk nézve nem volt alkalmatlanabb mint egy ily zsinat. Most azonban a hatalmas császár kívánatának ellent nem mondhattak, az annyira óhajtott zsinat összehívott és 1545-ben ünnepélyesen nyitvatott meg Trient városában, mely, rövid szüneteket leszámítva, 18 évig tartott és 1563. decz. 4. nagy pompával lett bezárva, a nélkül azonban, hogy az óhajtott cél elérését legkevésbbé is segítette volna elő.

Ezen nevezetes nap reggelén sietett Salamonunk is Trient kapuja felé, kezénél huzva maga után Benjamin fiát. Az alpok déli lejtőjén is mutatkozott a tél szigora, az éles és hideg levegő megpirosítá a kis zsidó gyermek kedves arcját, és pajzánul játszott a lengő szellő lebegő, fürtjeivel. — Salamon sebesen lépdelt a kevéssé járható gyalogösvényen, olykor-olykor buzdító és bátorító szavakat mondva Benjamin fiának, kinek jól meg kellett erőltetni lábcskáit, hogy atyjával lépést tarthasson. „Előre Benjamin,” mondá a zsidó, „előre Benjamin fiacskám, nincs veszíteni való időnk! Te ma fáradt vagy, későn indultunk el; a tatinak pedig az időre a városban kell lenni, mert különben nagy szerencsétlenség éri, sok aranyat veszíthetne. Nem szaladhatsz már Benjamin?”

A fiú nem felelt atyja kérdésére, mert kivolt már merülve a nagy sietéstől, arcza tüzelt, haján egyes ve-rejtek cseppek csillogtak, melyek azonban csakhamar el-párologtak a levegőbe.

Az atyja egy ideig csak résztvevőleg pillantott a kicsire, azután hamar karjára kapta és szünet nélkül ha-

ladt vele előre. „A tati majd visz egy darabig, azután ismét szaladhatsz” mondá nyájasan az ügybuzgó Salamon.

De az öregnek is melege lett, a teher hamar kifárasztá, nem különben a mindég emelkedő út, a melyen haladnia kellett.

Egyszerre számos harang zugása ütődik füléhez, ez bizonyára azokat illeti, kik a zsinat bezárásának ünnepejéhez, sereglettek. Végre egy halom tetejére ért, — itt gyönyörű látvány tárult föl előtte. Nem messze tőle Trient városa terült el, tornyainak réz csucsán a decemberi nap arany sugarai csillámlottak, a mozgó léghullámok szárnyain különféle harangok harmonikus zugása, nyargalt a város fölött a tágas völgy felé, kékes füst-oszlopok emelkedtek a ritka levegőbe; mind ennek hátterét a magas hegyek hóval borított csillogó csucsai képezték.

Akaratlanul megállt egy pillanatra Salamon is, elbámulva e szép tüneményen, de midőn a következő három óra fontosságára gondolt, mély lélekzetet véve kétszerezett gyorsasággal lépdelt a város felé. Benjamin is annyira visszanyerte erejét, hogy vidoran lépdelt atyja mellett.

(Folyt. köv.)

Néhány észrevétel „A palaestinai zsidó kőkoporsókról” című cikkre.

Jeles tudósunk, Dr. Kohut S., b. lapjának második számában bizonyítani igyekszik, hogy a külföldről Palaestinába szállított hullák sánczögdrökben takarítottak el. Állítása bizonyítékául 3 idézetet közöl, de mindegyikének bizonyító ereje az abban előforduló idegen származású szó teljes értelmezésétől függ. Legyen szabad a második idézetre következő észrevételt tennem.

Jer. kilajim IX, 4. (32 d) és Kethub XII, 3. (35 b. R. Barkaria és R. Lázár sétáltak באיטרין Pesz. rabb) 3b ed. Friedmann e helyett באילפם-t olvasunk. Grätz helyes tapintattól vezetettve mind a 3 helyütt באילסים szót emendál, Közlő azonban ez emendációt visszautasítja, mert 1. אילסים nem jelent tengerpartot, hanem rétet, utalván Aruch compl. 102. lapjára; 2. nem teszi a situációt világosabbá.

Szerény véleményem szerint igaz az, hogy a kérdéses szó nem jelent tengerpartot, de rétet sem, hanem barlangot, rejteket, a mint Mat. keh. 2 helyütt értelmezi. Ez értelmezést Dr. K. Aruchjában el nem fogadja, mert nem illik belé az egész elbeszélés összefüggésébe; aztán meg azért sem, mert az ottan közlött 2 idézetből kiderül, hogy אילסים olyas valamin jelent, melynek közelében tó, mocsár vagy más álló víz van. A 3. ellenvétést nem lehet komolyan venni, mert hát számtalanszor fordul elő a מרגלתא szó a nélkül, hogy valami vizgyülemlet közelségére még csak gondolni is lehetne.

De nézzük az idézeteket közelebbről sorban.

a) Gen. Rabb. 34. f. „Simon b. Lákis a tóraht rendezen a tiberiai אילסים-ben tanulmányozta. Midőn egykor 2 nő ment ki ugyanonnan, monda az egyik a másiknak: Dicsértessék az, ki bennünket e rossz levegőből kivezetett.” Ha már most אילסים annyi volna mint tó, mocsár, akkor ugy kellene fordítani: „R. S. b. L. mindig a tóban vagy mocsárban foglalkozott a torahval,” ez pedig képtelenség. De hát nem is mondja ám Dr. K. az Aruchban, hogy a nevezett Amorá a tóban benne, hanem hogy על שפת אגם מים a tó partján ült. Akkor miért nem mindjárt mint Grätz mondja: a „tenger partján? Talán mer ελογ tavat jelent? Igen ám, tavat, de nem tó partot! Tó és tó-part között mégis csak van valami kis különbség. Aztán hozzá teendő még az is, hogy מרהה mégis csak annyit tesz mint valamin benne, nem pedig valamin rajta.

b) Ruth Rabb 3 f. elején: N. N. ültek a tiberiai főtanodában — — — kiment és imádkozott Tiberias ama אֵילִים-ében és látta mint nyujt neki gyöngyöt. Persze itt is a „tó partjára,” ment imádkozni. De hát minő viszonyban áll itt a főtanoda a tó partjával? tán közelében volt? vagy tán tudta az illető előre, hogy gyöngyöt fog kapni, azért választá magának eme helyet?

c) Kohelet Rabb. 3,2. R. S. b. L. a toraht rendezen Tiberias ama אֵילִים-ében tanulmányozta vala, a hova egy cserepes naponta egy korsó vizet szokott volt készíteni stb.

Ugyan mit keresett ez a R. S. b. L. mindig a tó partján? Hogy vizek közelében imádkoztak, arra még tudnék példát (Act. apost. 16, 13.), de hogy vizek közelében szerettek volna tanulni, arra analógiát nem tudók. L. különben Wiesner, Scholien I, 3 o.

Én tehát azt vélem, hogy אֵילִים sáros barlangot, iszapos buvó-rejtekhelyet εἰλεος, ἰλνυος még pedig nem valamely אֵילִים, הוא אֵילִים, hanem mint Dr. K. helyesen javítja האז את הארץ, azt a bizonyos, ösmert barlangot, t. i. azt a barlangot, a melynek fölibe a tiberiai főiskola volt építve.

Hogy Tiberias barlangokban nagyon bővelkedett, mutatja Jer. Erubin V, 1. . . . כִּבֹּל אֲנִי לַעֲשׂוֹת שִׁיחַ מֵהַלְבִּין מִטַּבְּרִיא לְצַפּוּרִין עִי מֵעֵרֹת (L. Neubauer, Geogr 194. o.) Jer. Peszáchim I, 1. meg azt mutatja, hogy egy főtanoda alatt voltak ezen pincze féle rejtekek כִּבֹּל הַיִּינִן עֵרֶקֶן בְּאֵרֵינָן Gen. Rabb. 31. f. ugyan ez elbeszélés ismételtetik בטַּבְּרִיא szó toldalékkal. Az egyik a másikat kiegészítvén בְּטַבְּרִיא דְּסַדְרָא רַבָּא דְּטַבְּרִיא világos, hogy a tiberiai főtanoda barlang fölött állott.

Minthogy e barlang a tanoda pinczeje volt, értjük, mért szeretett R. S. b. L. e barlangban tanulni, (mások meg a tanoda padlásán vagy emeletén szerettek tanulni) és hogy e barlangban a levegő nem lehetett valami nagyon üdítő, az is világos. Világos továbbá a térbeli viszony a főtanoda és barlang között. — Én azt is sejtem, hogy e barlang a babeliek temetkezési helye lehetett, de ez csak sejtetem. Mindenesetre valószínűvé válik a . . . באים טרין szónak בְּאֵרֵינָן (בְּרִיחַ) szóba való emendálása.

Dr. Perls Á.

kassai főrabbi.

I R O D A L O M.

— A zsidók története a bibliai befejezéstől a jelenkorig. Fügyelékül a két ezredéven át fejlődött zsidó irodalom történetének kor- és szakma szerinti áttekintése. Segédkönyv a középtanodák, polgári iskolák, családi és tanodai könyvtárak számára. Irta Dr. Kohut Sándor, pécsi főrabbi. Nagyvárad, kiadja Lászký Ármín, 1881. Ára 1 frt. 20 kr.

A közép tanodákban egy tárgy sem kezeltetik oly mostohán, mint a hitoktatás, különösen a zsidó vallás tanítása. A fiu az elemiben megtanul egy keveset héberül olvasni, azután egyes sarkalatos hitágazatokat. A középtanodában a héber olvasás is elmarad és a hitágazatok végetlen ismétlésével tölt 4 évet. Ha ez mindenütt komolyan és lelkiismeretesen történnék, akkor meg lehetnék vele elégedve; de tapasztalatból tudjuk, hogy a középtanodákban a zsidó-vallás oktatás kevés kivétellel nem felel meg a követelményeknek. Ennek két főoka van: először mert eddig a megfelelő tankönyvek hiányában voltunk, másodsor mert az oktatás az alapos módszerességet nézkülözte, ez utóbbi azonban az előbbinek következménye. Historia est magister vitae, igen a középtanodákban, midőn már a hitágazatokat és vallási alaptételeket ismertették, a zsidók történelmét kell előadni, de alaposan, hogy az valóban az élet mestere legyen. A történelem egyuttal a legjobb eszköz a vallási

érzelem fejlesztésére és nemes tettek buzdítására. Ily tankönyv fekszik előttünk, mely alaposága által a zsidók, minden viszonyait megvilágítja, szép és könnyű irálya által mindenkit gyönyörködtet és a zsidók történelmét kedvencz olvasmány tárgyává teszi.

Kötelességemnek tartom a tisztelt hittanárokat figyelmeztetni e könyvre, mely, eltekintve a szerző már megalapított jó hírnevétől, valóban nagy segítségükre szolgál majd nemes hivatásuk betöltésében, jelentékeny paedagogiai eszköz, minek lelkiismeretes használata által a gyermeki szívet a szépre és jóra fogékonyvá tehetik.

Az életpálya választása.

Első cikkemben figyelmeztettem a t. olvasót, hogy az életpálya választásánál anthropologiai, ethica, társadalmi és a különösen paedagogiai mozzanatokat kell szem előtt tartani s hogy anthropologiai szempontból a gyermek egyeniségét első sorban kell tekintetbe venni.

A szülőknek azonban nem csak a gyermekek tehetségét, egyeniségét, hanem a különböző emberi hivatások sajátosságait, természetét is kellene ismerni, mert itt mutatkozik leginkább az előítélet káros befolyása. Sok szülő pl. csak azért járattja gyermekét a középiskolába, csak azért szánja a tudományos pályára, mivel gyenge testalkatúnak és megfélekedeznek arról, hogy a tanulás, ideje alatt éppen nincs alkalma a gyermeknek izmait kellő testmozgások által fejleszteni, és hogy az észbeli foglalkozás leginkább az idegrendszer megerőltetésével jár. A szülők ezen ferde eljárása következtében már igen sok gyermek szállt időnek előtte sirba.

Az oly gyermek, ki a szüntelen verekedésre és rombolásra való hajlamat mutat, még nem alkalmas a katonai pályára; a ki perpatvaros természetű, még nincsen hivatva az ügyvédkedésre és a ki állatkinzási hajlammal bír, a ki a hulla láttára vissza nem vetten, az meg nem termett orvosnak.

A ki mint katona akarja feladatát becsületesen megoldani, annak helyi érzékkel, stratégiai képességgel, bátorsággal, haza szeretettel, önfeláldozásra való képességgel, becsvágygyal kell birnia.

A ki mint ügyvéd vagy bíró akarja hivatalát devekasan betölteni, annak éles ítélő- és következtető tehetséggel, kitünő emlékező erővel, rögtöni lélekjelenléttel, ember- és igazság-szeretettel s lelkiismerettel is kell birnia.

Az orvosi tudomány megtanulására és az orvosi hivatás gyakorlására ép, egészséges test, éles érzékek, összehasonlító- és következtető tehetség, ember- és természet ismeret, bátorság, szilárd jellem, önfeláldozókészség, emberszeretet, tárgyilagos felfogás s még sok más lelki tulajdonság kívántatik.

Az anthropologiai előítéletekhez tartozik azon nézet is, hogy s fiu atyja képességeit örökli, és azért a fiunak is ugyan azt az életpályát kell választania, a melyen atyja működik.

A régi népek némelyikénél a többek közt az indusoknál is, a kasztrendszer uralkodott. Ez kezdetben ethnologiai alapon nyugodott. A tudósok, papok magas termetűek voltak, nagy fejjel és magas homlokkal birtak a többi kasztbeliek pedig kis termetűek voltak s alacsony homlokkal birtak. Később ezen jelenség vallásos- és politikai jelleget öltött, és az indusok még most is szentnek tartják a kasztrendszert a társadalom hátrányára. A kasztok mai napság csak annyiban különböznek az ókorbeliéktől, hogy tizenkettőre szaporodtak fel.

Az öröklési törvény is fontos szerepet játszik az emberi társadalomban és a gyermekek tehetségeinek megítélésénél tekintetbe is veendő; mind a mellett nem mindig áll az, hogy a gyermek épen az atyja képességeit örökli. Németország legnagyobb költői, Schiller és

Göthe fiai nem bírtak valami kiváló szellemi tehetségekkel, de még költészeti s művészeti képességgel sem.

A lelki tényezők tekintetbe vétele mellett az erkölcsiek sem tévesztendőek szem elől.

Az emberi gyarlóságnál fogva igen sok ember az emberi társadalom központjának tartja magát; a szülők azonban óvadjonak önmagukat és gyermekeiket ilyen központnak tekinteni. Minden ember csak egy tagját képezi ama nagy emberi láncnak, mit társadalomnak neveznek, csak egy kis részét képezi a nagy egésznek, melynek vagy hasznára, vagy kárára lehet.

Hogy mily nyomort és szerencsétlenséget hozhat egyetlen egy lelkiismeretlen és hanyag munkás, a társadalomra, mily borzasztó pusztítást okozhat a legkisebb mulasztás, arról rettentő tanuságot tett épen a legújabb időben a bócsi ringszínházi katasztrópha.

Minden embernek rendeltetése, magát a maga és felebarátja boldogítása céljából tökéletesíteni. Az állás magassága, a boldogság nagysága, a hivatás fontossága, a működés befolyása legnagyobb részt az egyén tehetségeitől és erőitől függ.

Mindenki hivatva van a társadalomnak szolgálni, de csak tőle tehetőleg; minden embernek vannak a társadalmi szemben jogai is kötelességei, ezek azonban csak tehetségeinek, azok pedig a köleltségeknek felelhetnek meg.

„Tegyen kiki jót és műveljen derekast mennyire ereje engedi. Magát felsőbb sors által kiválasztott különös lénynek, reformátornak, új Mohammednek tartani — legnevetségesb, tagadni nem lehet; de nem kevésbbé szomorú magában s maga erejében semmit se birni, s mindenütt mást állítani maga helyibe.“

Mendelsohn fiatal korában nagy tudománya daczára mint könyvelő volt alkalmazva Bernhard selyemkereskedőnél. Egy alkalommal egyik ismerőse azt kérdezte tőle, vajon össze egyeztethetőnek tartja a bölcs gondviseléssel azt, hogy neki, mint nagy tudósnak, Bernhard selyemkereskedőnél kell könyvelői minőségben szolgálnia, holott sokkal többet tud gazdájánál, mire Mendelsohn ekkép válaszolt: A gondviselés igen bölcsen intézkedett; mert ha én volnék az üzlet gazdája és Bernhard az szolgálóm, akkor rövid idő alatt mindketten tönkre mennénk, mert én nem értek a selyemkereskedéshez, Bernhard pedig nem ért a könyveléshez, míg ellenben a mostani viszonyok között mindketten jól érezzük magunkat.

A természetben, a növényországban úgy mint az állatországban mindenütt találunk tökéletes és kevésbbé tökéletes lényeket. A tulipán a fejlettség alacsonyabb fokán áll mint a rózsza. Az íz-állatok különböznek a gerincesektől, szerveik kevésbbé kifejlettek, működésök egyszerűbb s a munka felosztás is egyszerűbb náluk; mindamellett úgy a tulipánnak, mint az íz-állatoknak megvan fontos szerepük a természet nagy háztartásában.

Az emberi társadalomban és egyes népeknél is van különbség a képességek tekintetében, valamint a testi és lelki erőkre és a miveltégi fokra nézve. A népeknek és egyeseknek azonban kötelessége tehetségek miveltégi fokához képest az egésznek szolgálatára lenni.

Ne tanácsolják tehát a szülők és nevelők gyermekeiknek illetve növendékeiknek az oly életpálya választását, mely saját — a szülők és nevelők — nagyravágyását kielégíti s hiúságuknak hizeleg, hanem olyant, mely a gyermekek természetének, egyéniségének és képességeinek leginkább megfelel, és melynek következtében a társadalom hasznavehető tagjaivá lehetnek.

Ez okból tartsa mindenki az életpálya választásánál szem előtt Széchenyi István eme bölcs elvét: Felebarátit szolgálni, természet ajándékot bölcsen használni annyi, mint istent tisztelni és szavát fogadni, s az, ki ezeket hiven eszközli, becsületesen járja földipályáját.“ Ép oly heljes Lazarusnak a szülőknek adott tanácsa,

hogy a nevelésnél Moltke következő stratégiai szabályát tartsák szem előtt: „Elkülönítve indulni, egyesülve támadni;“ az az, hogy minden gyermeket az ő egyénisége szerint kell nevelni és képességének megfelelőleg képezni, de egyszersmind minden egyes embert arra is kell szoktatni, hogy mint felnőtt a közügyet szolgálja, annak érdekében működjen és annak számára teremtsen.

Az ethikai előítéletekhez tartozik továbbá az is, hogy a szülők nem kérdezik önmaguktól, vajon a választandó életpálya megegyezik-e gyermekük erkölcsi tulajdonságaival s természetével? vajon képes-e, elég erős-e ellentállani a választott pályán elébe álló veszélyeknek és kísértéseknek? „Eines passt nicht für alle, Schaeue jeder, dass er nicht falle.“

A történet többnyire csak oly hősökről tesz említést, kik teljes odaadással éltek a művészetnek, a művészetnek és a magas eszméknek, a közenségest, a mindennapit kerülték és a bűn fölött diadalmaskodtak; de elhallgatja azon szerencsétlenek neveit, kik a foglalkozásukkal járó viszonyok következtében a bűn útjára tértek, a könnyelműség és véték áldozataivá lettek s e miatt testileg és erkölcsileg korán tönkre mentek. Nagyon szépen és helyesen mondja Báró Eötvös József: „Kitűnő tehetségű emberek többféle képességgel bírnak. A kérdést mily pályán használhatják azokat, többnyire nem észbeli, hanem jellemük s kedélyük tulajdonságaitól függ; s ha hivatásukat annyian eltévesztik, ennek oka csak abban keresendő, mert a jellem s kedély hiányait, melyek által valamely pályára alkalmatlanokká válunk, többnyire csak akkor vesszük észre, midőn azon már annyira haladtunk, hogy becsülettel visszalépünk nem lehet.“

Az ethikai előítéletekhez számítjuk azon ocsárlandó nézetet is, hogy a szülők a gyermekeik életpályája választásakor kizárólag a kilátásba helyezett protekciót tartják irányadónak.

Ha az ajánlás a tehetség, a talentum a kitűnő tulajdonságok alapján történik, akkor helyén van a protekció; de a gyengéket, a tehetleneket, a hasznavehetetleneket a képesek és alkalmazhatók rovására ajánlani, támogatni, előtérbe szorítani, csak korrupcióra mutat. Az ilyen eljárás alatt nem csak az érdemesek jólléte, hanem az állam gyarapodása, s a közügyek felvirágzása is szenved.

Az erkölcsi előítéletekhez számíthatók végül a hiúság, nem különben a vallásbeli előítéletek, melyek szerint a szülők igen gyakran a gyermek életpályájának választásakor ép az utóbbiak szerencsétlenségére határoznak.

A dolog kényes voltánál fogva, de térszűke miatt is nem akarom felvett tárgyamot ez oldalról bővebben fejtegetni; csak annyit legyen szabad említenem, hogy zsidó szülőknek már vallási szempontból is erkölcsi kötelessége oda hatni, hogy gyengébb képességgel bíró gyermekeik inkább a földművelésnek, kézműnek vagy iparnak, mintsem a tudományos pályára szenteljék magukat, hogy a zsidóság ellenei végtére mégis belássák, hogy a zsidó nem csak a kereskedelemre termett, hanem mint derék gazda és kézműves is lehet hasznára az államnak.

Orömmel üdvözljük ez okból a Budapesten már sok éven át áldással működő „izri. kézmű- és földművelési egyesületet, mely fenállása óta sok szegény származású fiut a földművelésre és az iparra terelt, úgy hogy ezek most már mint derék gazdatisztek és szorgalmas, ügyes kézművesek működnek a társadalom javára és a zsidóság becsületére. El nem mulaszthatom ez alkalommal a szent ügy érdekében a tehetősebbeket és gazdagabbakat arra kérni, hogy járulnak pártfogásukkal és támogatásukkal ezen valódi emberbaráti és gyakorlati egyesület folytonos felvirágoztatásához minden erejükből.

Levelezések.

Felvidéki levél.

(As.-a.-ujhelyi izr. hitközség és legérezhetőbb hiánya. — Zsidó népnevelés Zemplénben. — A varannói botrány. — Singer Izráel neveléstani munkája.)

A s.-a.-ujhelyi izr. hitközség azon hazai hitközségek egyike, melyek az 1869-iki izr. kongresszus szülte zilált viszonyok közt a legszebb egyetértést fentartotta. Azon kisebb és nagyobb fontosságú kérdéseket, melyek sok helyütt vizályt, surlódást, sőt meghasonlást is idéztek elő a községi intézmények kárára, a s.-a.-ujhelyi izr. hitközség mindenkor bölcsen megoldotta. A folytonos béke élvezete mellett a hitközség a korszellemnek megfelelőleg fejlődött, az ugynevezett gabella helyett hitközségi és iskolai adó-fizetést hozott be, több jótékony egylettel dicsekedhetik s iskolája annak daczára, hogy a kir. mintaiskola feloszlata után a már meg nem szokott teher ismét egészben a község vállaira nehezedett, a legjobb állapotban van. De semmi sem tökéletes az ég alatt és azért a s.-a.-ujhelyi izr. hitközségről sem mondhatjuk, hogy nincsenek hiányai. Legnevezetesebb és legérezhetőbb hiánya e hitközségnek a kor igényeinek és a hitközség nagyságának megfelelő imaház, mert a s.-a.-ujhelyi izraeliták még most is azon kényelmetlen, szűk és komor zsinagógában végezik imájukat, melyet az akkor körülbelül 100 tagból álló hitközség még 106 évvel ezelőtt alapított! — A t. olvasó bizonyosan azt fogja kérdezni: vajjon egy 700—800 tagból álló község nem birt-e eddig építeni egy minden tekintetben céljának megfelelő imaházat? — Fájdalom nem! E tárgy 20 év óta igen gyakran lett már megvitatva, és mindegyik előjáróság megtette a lehető kísérleteket, hogy az imaházi építés lehetővé váljék, de az előjáróságok törekvései sikertelenek maradtak, mert a 60-as években a pártviszály minden, csak egyetértéssel és közerővel létesíthető vállalatot már létrejötte előtt megbuktatott. A pártoskodás azonban már régen megszűnt, a béke helyre állt, tehát épüljön fel már valahára S.-A.-Ujhelyben azon szép zsinagóga, mely már 14 év óta — a hitközség levéltárában a „türelmes papíron“ diszlik; multhatatlanul szükséges, hogy s.-a.-ujhelyi hitsorsosaink szüntessék meg valahára azt az anomáliát, hogy a felvidék legnagyobb izraelita hitközségének nincsen rendes imaháza. Adja az isten, hogy e felszólalásunkat a siker kövesse! Hasson el gyöngé szavunk azok lelkébe, kik tenni képesek! Mutassák meg, hogy nem vesztett ki belőlünk az a magasztos lelkesedés, mely minden szépet és jót, ha még oly nehéz, megteremtteni képes. Jól tudjuk, hogy rossz idöket élünk és hogy ez idö szerint az s.-a.-ujhelyi izr. hitközség sorsa sem valami rózsás, de ismerve a község egyes tagjainak ily szent ügyekben való buzgóságát és áldozatkészséget, azt hisszük, hogy fog találkozni 40—50 lelkes férfiu, kik mint Szöllössi Bernát ur, ki a múlt évben a szent célra 500 forintot ajándékozott, — jelentékeny adakozásokkal fogják előmozdítani e szent ügy keresztülvitelét.

Zemplénmegyében csak S.-A.-Ujhelyben Homonnán és Tolcsván van nyilvános izr. iskola, nem csoda tehát, hogy e megyében a zsidó népnevelés igen szomorú állapotban van. Így p. a sárospataki izr. hitközség már régen fölsozlatta iskoláját. Most ott Schneider derék fiatal tanító tart fenn jó magániskolát. Hamonnán és Tolcsván szintén csak tengődik az izr. iskola. Nagy baj az, hogy sok zsidó hitközség épen tanítóit fizeti legrendetlenebbül, míg a többi hitközségi tisztviselőknek rendszeren szolgáltatja ki fizetésüket. Azt halljuk, hogy a szegény homonnai és tolcsvai tanítóknak nem ritkán sok fáradságukba kerül, míg rendes havi fizetésüket megkapják.

A bünök természet szerint meg vannak osztva az emberek közt, és senki sem tagadja, hogy hitsorsosaink

közt is vannak aljas jellemü emberek. Tény, hogy vala mint más felekezetüeknél, a zsidók közt is vannak egyesek, kik csalást váltóhamisítást és más büntényeket visznek végbe. Baj azonban, hogy egyes zsidók gaztettét az összes zsidóságnak tudják be. Ezt a varannói botrány is bizonyítja. Ott is van most az eddig szép egyetértésben élt keresztények és zsidók közt harcz és háboru egyetlenegy zsidó gaztette miatt. Az eset a következő: Egy varannói zsidó korcsmárostól egyik törzsvendége — egy odavaló iparos — hat pár hurkát lopott el. A korcsmáros azt állítván, hogy három év óta majdnem naponként tapasztalja, hogy valaki meglopja, három évi kárának megtérítését követelte an iparostól, ki mellesleg mondva, néhány év előtt is lopott egyik pinczéből bort és sört. Az iparos és rokonai szégyenlék a dolgot és a feljelentéssel fenyegetödzö korcsmárosnak nemcsak a 6 pár hurka árát, hanem állítólagos 3 évi kárát is akarták részben megtéríteni; de az élelmes korcsmáros csak akkor tágitott, midö az iparos neki „titkos egyezkedés“ folytán — 300 forintól szölvö váltót állított ki. A titokban történt egyezkedés hire azonban csakhamar elterjedt a városban, minek következtében kitört a perpatvar s vizálgodás a keresztények és zsidók közt.

Singer Izráel, s.-a.-ujhelyi hitközségi isk. osztálytanítójától, ki egyszersmind gymnásium hittanító is, néhány hét mulva nevezetes zsidó neveléstani munka fog megjelenni. Egyszerü előadás, érdekes tartalmasság s a fanatizmus és indifferentizmus, ellen erélyes hangon intézett felszólalások jellemzik e munkáját. Szerzö óvatosan kerüli a szörszálhasogató fejtegetéseket, de a hol kell mindig készen áll a találó példákkal és a legrégebb és legujabb szakmunkákból idézett szebbnél-szebb észrevételekkel, melyek ritka olvasottságáról tanuskodnak. Szerzö nemcsak a zsidó iskoláról és tanítóról, hanem a községről és ennek intézményeiről is értekezik. Elönyére válik e munkának az is, hogy a könyvhez irt előszöban többek közt a semiták nevelésrendszeréről szölván, Rohling hirhedt munkájára és az antisemitikus mozgalmakra is reflectál.

Knopfler Sándor.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Több oldalról hozzánk érkezett fölszólítás következtében elhatároztuk, hogy a szorosán vett tudományos dolgozatokat ezentul külön mellékletben közöljük. Ily mellékletet havonkint, de szükség esetén két hetenkint is fogunk lapunkhoz mellékelni.

— Szántó Simon, a Bécsben megjelenö „Neuzeit“ jeles szerkesztöje f. hó 16-án, életének 63. évében meghalt. Benne a zsidóság nagy veszteséget szenved, mivel lapjában a leghathatósban küzdött a zsidók jogos ügyéért. 1819. augusztus 23-án Nagy-Kanizsán születvén eleinte theológiát tanult, késöbb azonban paedagogiával és journalistikával foglalkozott. Irodalmi működését 1848-ban kezdte meg s nagy buzgalommal folytatta, míg a kérlelhetlen halál ki nem ragadá a tollat kezéböl. Nagy elöszereettel foglalkozott a mivelödéstörténeti és nép-phychlogiai tudományos kérdések népszerű fejtegetésével. Nyugodjék békében!

— Angliában a világi és egyházi nagyok egész erélylyel lépnek föl a keleteuropai zsidóüldözések ellen. Londonból következő sürgöny érkezett: Ma az összes szöszékekröl heves beszédek hangzottak el az oroszországi zsidó üldözések és a németországi antisemitizmus ellen.

— Lembergböl sürgönyzik: A politikai lapok értesítése szerint Todtleben kormányzó falragaszok által figyelmezteti a népet, hogy ismételt összecsödülés és rendzavarás esetén a katonaság felsöbb parancs folytán azonnal közbe fog lépni és fegyverét a legkiméletlenebbül alkalmazni.